

กระบวนทัศน์การพัฒนาหลักสูตรรัฐศาสตร์ที่พึงประสงค์ในบริบทสังคมไทยยุคดิจิทัล
The development of the desired political science curriculum
Paradigm in the context of digital society in Thailand

สุกิจ ชัยมุสิก

Sukit Chaimusik

เสนีย์ คำสุข

Senee Comsook

อารดา ฉิมมากร

Arada Chimmakun

หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต

Master of Political Science Program

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahamakut Buddhist University

E-mail : lomtaichaytung@hotmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 5 กุมภาพันธ์ 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 5 พฤศจิกายน 2564

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 5 พฤศจิกายน 2564

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1. เพื่อศึกษาบริบทสังคมยุคดิจิทัลและแนวทางการพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษาในศตวรรษที่ 21 2. เพื่อวิเคราะห์จุดมุ่งหมายและกระบวนทัศน์หลักสูตรสาขารัฐศาสตร์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และ 3. เพื่อเสนอแนะกระบวนทัศน์การพัฒนาหลักสูตรสาขารัฐศาสตร์ที่พึงประสงค์ในบริบทสังคมไทยยุคดิจิทัล เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และได้ดำเนินการวิจัยโดยมีหนังสือขอสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่าง ผู้แทนคณาจารย์ประจำหลักสูตรคณะต่างๆ จำนวน 7 รูป/คน ผู้แทนนักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรสาขาการปกครอง จำนวน 3 รูป/คน ผู้บริหารและผู้เชี่ยวชาญดิจิทัล 4 รูป/คน และผู้นำท้องถิ่นและชุมชน จำนวน 2 คน ซึ่งเป็นการศึกษาจากประชากรกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 16 รูป/คน โดยผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) พร้อมทั้งมีการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) จำนวน 5 รูป/คน

ผลการวิจัย พบว่า 1. ด้านจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ต้องมีจุดมุ่งหมายที่ทันสมัย และสามารถให้ผู้เรียนสามารถศึกษาค้นคว้าได้จากระบบออนไลน์ หรือมีหลักสูตรใหม่ที่มีกระบวนการเรียนการสอนตลอดหลักสูตรให้กับผู้ที่มีความต้องการเรียนทางไกล และเมื่อศึกษาจบแล้วสามารถตอบโจทย์ความต้องการของตลาดแรงงานทั้งในประเทศและต่างประเทศได้ ตลอดจนการประกอบอาชีพที่มีบทบาทในฐานะผู้นำชุมชน หรือผู้นำองค์กรได้อย่างแท้จริง 2. ด้านการพัฒนาโครงสร้างหลักสูตร มีข้อค้นพบว่า ต้องปรับโครงสร้างของหลักสูตร ทั้งจำนวนหน่วยกิตเนื้อหาสาระ และรายวิชาให้เหมาะสมกับยุคสมัย เน้นการศึกษาค้นคว้าให้เกิดองค์ความรู้ด้านการ

ปกครองที่สอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ที่ผู้เรียนสามารถประยุกต์หลักการทางพระพุทธศาสนา เข้ากับหลักการทางการปกครองใช้ปฏิบัติหน้าที่ด้านการปกครอง เมื่อเรียนจบไปแล้ว 3. ด้านการพัฒนาเนื้อหา ของหลักสูตร มีข้อค้นพบว่า เนื้อหาสาระของหลักสูตรต้องมีเนื้อหาสาระที่ครอบคลุมความคิด ความต้องการ ของสังคมดิจิทัล ตอบโจทย์วิสัยทัศน์ พันธกิจ แผนยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัย ตอบสนองความต้องการของ ผู้เรียนและตลาดแรงงานได้ ส่งเสริมพัฒนานักศึกษาให้มีทักษะการเรียนรู้ การเรียนการสอน การคิดอย่างมีระบบ รู้จัก วิเคราะห์ เปรียบเทียบ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ ตลอดจนผู้เรียนศึกษาค้นคว้าข้อมูลต่าง ๆ จาก แหล่งข้อมูลด้านเทคโนโลยี นวัตกรรม เพื่อการเรียนรู้และการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4. ด้านการ พัฒนาสหวิทยาการสมัยใหม่ ๆ มีข้อค้นพบว่า หลักสูตรต้องมีเนื้อหาสาระรายวิชาที่ผสมผสานหลาย ๆ ศาสตร์ เพื่อให้เป็นหลักวิชาการแบบสหวิทยาการสมัยใหม่ ที่สอดคล้องกับศาสตร์วิชาการทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้ ผู้เรียนเกิดองค์ความรู้และทักษะใหม่ ๆ ที่เข้ากับยุคสังคมดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: กระบวนทัศน์การพัฒนา, หลักสูตรรัฐศาสตร์ที่พึงประสงค์, บริบทสังคมไทยยุคดิจิทัล

ABSTRACT

The objectives of this research are as follows: 1. to study the context of the digital society and the development of curricula in the 21st century; 2. to analyze the aims and paradigms of the political science curriculum of Mahamakut University; and 3. To suggest a paradigm for the development of desirable political science courses in the context of the digital age of Thai society. It is a qualitative research tool used in research. is a structured interview and conducted the research by requesting an in-depth interview with the sample group, Representatives of faculty members of various faculties, 7 figures/person, representatives of political science students Administration field, 3 figures/person, 4 digital executives and experts/person, and 2 local and community leaders, which is a study from the target population of 16 figures/person. The researcher used Purposive Random Sampling.) with a focus group meeting of 5 photos/person

The results of the research were found that: 1. The aims of the curriculum Must have a modern purpose And can allow students to study and research from the online system. Or there is a new course with a teaching process throughout the course for those who want to learn distance. And after completing the study, it can meet the needs of both domestic and international labor markets. Throughout his career as a community leader or a true corporate leader. 2. Development of curriculum structure It was discovered that need to adjust the structure of the course both the number of content credits and courses appropriate to the era Emphasis is placed on studying and researching to create a body of knowledge on governance that is consistent with the principles of Buddhism. that learners can apply Buddhist principles to the principles of government to perform administrative duties when finished. 3. Curriculum content development It was discovered that The content of the course must contain content that covers ideas. the needs of the digital society Meet the vision, mission, strategic plan of the university. meet the needs of learners and the labor market Promote and develop students to have teaching skills systematic thinking Know how to analyze and compare in order to create new knowledge as well as

learners to study and research various information from technology and innovation sources for effective learning and work. 4. In terms of modern interdisciplinary development, there are findings that the curriculum must contain a combination of subject matter that combines several disciplines to provide a modern interdisciplinary academic principle. consistent with the academic science of Buddhism To enable learners to develop new knowledge and skills that effectively fit into the digital social era.

Keywords: Development paradigm, Desirable political science curriculum,
Digital Thai social context

1. บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบันเป็นการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ใหม่ที่เกิดขึ้นมาอย่างเป็นวิวัฒนาการ ที่เป็นการมองสิ่งเดียวกันในมุมมองใหม่ ซึ่งจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการต่างๆ ตามมา การที่เรายังคงเลือกกระบวนทัศน์เดิมในการปฏิบัติ ในขณะที่สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก รวมทั้งแนวโน้มหรือหนทางเบื้องหน้านั้นเต็มไปด้วยการเปลี่ยนแปลงอย่างมีพลวัต จะทำให้เราแก้ไขปัญหาหรือเกิดการพัฒนาต่อไปได้ค่อนข้างยากลำบาก ดังนั้นเมื่อใดที่กระบวนทัศน์เดิมไม่สามารถแก้ปัญหาหรือก่อให้เกิดการพัฒนา เราจำเป็นต้องเปลี่ยนวิถีปฏิบัติและพัฒนาระบบการจัดการศึกษาที่จะนำพาเราไปในทิศทางที่ดีกว่าเดิมได้ด้วยกระบวนทัศน์ใหม่ๆ ซึ่งปัจจุบันสังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ภาครัฐและภาคเอกชนต้องปรับปรุงและพัฒนาองค์กรให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม เป็นการก้าวสู่สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ (Economic Knowledge Based Society) นั่นเอง คือความรู้ด้านเทคโนโลยี สารสนเทศและการจัดการความรู้ ความสามารถในการนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดทางด้านการจัดการศึกษาและต่อการพัฒนาประเทศ

บัณฑิตวิทยาลัย เป็นหน่วยงานทางการศึกษาหน่วยงานหนึ่ง ซึ่งอยู่ภายใต้การจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่บริหารจัดการศึกษาในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับปริญญาโทและปริญญาเอกนั้น เป็นความรับผิดชอบของบัณฑิตวิทยาลัยที่กำกับดูแลในการจัดการศึกษาดังกล่าว ที่พัฒนาและส่งเสริมการจัดการศึกษาของบัณฑิตวิทยาลัย โดยเฉพาะการจัดการศึกษาสาขาการปกครอง ที่มีการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรอยู่เสมอเป็นประจำทุกๆ 5 ปี ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษากำหนดไว้

การพัฒนาหลักสูตรรัฐศาสตรตามกระบวนทัศน์แนวใหม่ จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ศาสตร์ด้านการพัฒนาหลักสูตร ได้มีการปรับกระบวนทัศน์การแสวงหาความรู้ความจริง ซึ่งได้พัฒนาเป็นกระบวนทัศน์การศึกษาเชิงวิพากษ์และการศึกษาทฤษฎีหลักสูตรในบริบทของโลกสมัยใหม่ และสังคมในยุคดิจิทัล ซึ่งศาสตร์ด้านหลักสูตรมีกระบวนทัศน์การพัฒนาหลักสูตรที่หลากหลาย สิ่งที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรควรจะทำก็คือต้องเลือกใช้นิยาม/กรอบแนวคิดให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ โดยผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรในแต่ละสถานการณ์หรือบริบทจำเป็นต้องสร้างฐานความเข้าใจร่วมกันว่ากำลังพูดถึงหลักสูตรในความหมายอะไรและครอบคลุมถึงมิติของหลักสูตรในด้านใดบ้าง จึงจะทำให้กระบวนทัศน์การพัฒนาหลักสูตร มีคุณภาพ มีวิวัฒนาการทางความคิดและฐานทางทฤษฎีแตกต่างกันไปตามมุมมองปรัชญาหรือกระบวนทัศน์ของหลักสูตร และตรงประเด็นกับความต้องการของสังคมยุคใหม่หรือยุคดิจิทัลในปัจจุบัน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัย เรื่อง กระบวนทัศน์การพัฒนาหลักสูตรรัฐศาสตรที่พึงประสงค์ในบริบทสังคมไทยยุคดิจิทัล เพื่อศึกษาบริบทสังคมยุคดิจิทัลและแนวทางการพัฒนาหลักสูตร

ระดับอุดมศึกษาในศตวรรษที่ 21 เพื่อวิเคราะห์จุดมุ่งหมายและกระบวนการทัศน์หลักสูตรสาขารัฐศาสตร์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และเพื่อเสนอกระบวนการทัศน์การพัฒนาหลักสูตรสาขารัฐศาสตร์ที่พึงประสงค์ในบริบทสังคมไทยยุคดิจิทัล รวมถึงการใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา ปรับปรุง การจัดการเรียนการสอน และวางแผนการผลิตบัณฑิตให้มีความสามารถและคุณสมบัติที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานชั้นนำในอนาคตต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทสังคมยุคดิจิทัลและแนวทางการพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษาในศตวรรษที่ 21
2. เพื่อวิเคราะห์จุดมุ่งหมายและกระบวนการทัศน์หลักสูตรสาขารัฐศาสตร์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
3. เพื่อเสนอกระบวนการทัศน์การพัฒนาหลักสูตรสาขารัฐศาสตร์ที่พึงประสงค์ในบริบทสังคมไทยยุคดิจิทัล

3. ขอบเขตของการวิจัย

ในการทำวิจัยเรื่อง กระบวนการทัศน์การพัฒนาหลักสูตรรัฐศาสตร์ที่พึงประสงค์ในบริบทสังคมไทยยุคดิจิทัล ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ 3 ด้าน คือ

1 **ขอบเขตด้านประชากร** มีจำนวนทั้งหมด 16 รูป/คน ได้แก่ ผู้แทนคณาจารย์ประจำหลักสูตรคณะต่างๆ จำนวน 7 รูป/คน ผู้แทนนักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตร์ สาขาการปกครอง จำนวน 3 รูป/คน ผู้บริหารและผู้เชี่ยวชาญดิจิทัล 4 รูป/คน และผู้นำท้องถิ่นและชุมชน จำนวน 2 คน

2 **ขอบเขตด้านเนื้อหา** ได้แก่กรอบแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการกระบวนการทัศน์การพัฒนาหลักสูตรรัฐศาสตร์ ความหมายของหลักสูตร คุณสมบัติของหลักสูตร ความสำคัญของหลักสูตร องค์ประกอบของหลักสูตร ระดับของหลักสูตร ลักษณะของหลักสูตรที่ดี ที่พึงประสงค์ในบริบทสังคมไทยยุคดิจิทัล 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการพัฒนาจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ด้านการพัฒนาโครงสร้างของหลักสูตร ด้านการพัฒนาเนื้อหาของหลักสูตร และด้านการพัฒนาสหวิทยาการสมัยใหม่

3 **ขอบเขตด้านพื้นที่** ได้แก่ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม และองค์การบริหารส่วนตำบลศาลายา จังหวัดนครปฐม

4 **ขอบเขตด้านเวลา** คือ ระยะเวลา 1 ปี (ระหว่าง 1 ตุลาคม 2561 – 30 กันยายน 2562)

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง กระบวนการทัศน์การพัฒนาหลักสูตรรัฐศาสตร์ที่พึงประสงค์ในบริบทสังคมไทยยุคดิจิทัล เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัย ได้ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกันที่มีศักยภาพในการพัฒนาหลักสูตรให้มีความทันสมัยยุคดิจิทัล โดยการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง แล้วจึงนำมาสู่การออกแบบวิจัย (Qualitative Research Design) เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำไปวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่ข้อค้นพบ ซึ่งผู้วิจัยจึงมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

4.1 การกำหนดประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ได้แก่ ผู้แทนคณาจารย์ประจำหลักสูตรคณะต่างๆ จำนวน 7 รูป/คน ผู้แทนนักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตร์ สาขาการปกครอง จำนวน 3 รูป/คน ผู้บริหารและผู้เชี่ยวชาญดิจิทัล 4 รูป/คน และผู้นำท้องถิ่นและชุมชน จำนวน 2 คน ซึ่งเป็นการศึกษาจากประชากรกลุ่มเป้าหมายจำนวน 16 รูป/คน โดยผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) เมื่อได้จำนวนประชากรแบบเจาะจงในแต่ละกลุ่มแล้ว ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแบบสัมภาษณ์ ตามจำนวนของประชากรแต่ละกลุ่มที่มีอยู่ทั้งหมด

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นต่อกระบวนการพัฒนาศาสตร์ที่พึงประสงค์ในบริบทสังคมไทยยุคดิจิทัล 4 ด้าน คือ

1. ด้านการพัฒนาจุดมุ่งหมายของหลักสูตร หมายถึง การพัฒนาหลักสูตรให้ผู้เรียนมีความรู้คู่คุณธรรมเป็นคนดีของสังคม มีจิตวิญญาณในวิชาชีพ บรรลุวัตถุประสงค์ตามเจตจำนงของหลักสูตรและศาสตร์เฉพาะสาขา มีศักยภาพในการปฏิบัติงานอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพในสาขาวิชาที่สำเร็จ และเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

2. ด้านการพัฒนาโครงสร้างของหลักสูตร หมายถึง การพัฒนาโครงสร้างหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนให้มากที่สุดทั้งด้านรายวิชาที่เรียน รายวิชาเฉพาะด้านที่ตรงกับความต้องการของผู้เรียน รายวิชาเลือกที่สามารถให้ผู้เรียนเลือกได้อย่างอิสระและตรงกับความต้องการของตนเอง มีกิจกรรมฝึกประสบการณ์พร้อมกระบวนการฝึกประสบการณ์อย่างมีแบบแผนที่ทันสมัย แผนการศึกษาที่สอดคล้องและเหมาะสมกับผู้เรียน ระบบการประเมินผลที่ตรงและรวดเร็วทันสมัย ตลอดถึงอาจารย์ผู้สอนที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่สอน เพื่อให้เป็นหลักสูตรที่ตรงและต้องการของสังคมดิจิทัลและสังคมในศตวรรษที่ 21

3. ด้านการพัฒนาเนื้อหาของหลักสูตร หมายถึง การพัฒนาต่อยอด แนวความคิดหลักสูตรศาสตร์ให้มีเนื้อหา สาระ รายวิชา การจัดการเรียนรู้ การใช้สื่อ เทคโนโลยี กิจกรรม การวัดผลประเมินผล ที่ส่งเสริมทักษะต่างๆ แก่ผู้เรียน ตลอดจนเพิ่มเติมหรือลดเนื้อหาวิชาของหลักสูตรที่สำคัญและไม่จำเป็น และเนื้อหาวิชานเน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้หลักวิชาการด้านอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยแก่สังคมให้เป็นที่ยอมรับและรู้จักอย่างกว้างขวาง เข้าใจหลักการวิเคราะห์วิจารณ์และสังเคราะห์อย่างมีเหตุผลและสามารถบูรณาการเกิดองค์ความรู้ใหม่ซึ่งสอดคล้องกลมกลืนกับบริบทสังคมไทยยุคดิจิทัล

4. ด้านการพัฒนาสหวิทยาการสมัยใหม่ หมายถึง การพัฒนาหลักสูตรให้ครอบคลุมหลักวิชาการแขนงต่างๆ ทั้งที่เป็นศาสตร์และเป็นองค์ความรู้ที่หลากหลาย โดยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้หลากหลายศาสตร์ไปพร้อมกัน อาทิ เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ สังคมวิทยา วัฒนธรรม ภาษา ปรัชญาศาสนา เป็นต้น ไม่ได้จำกัดอยู่แค่การเรียนรู้เพียงศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่งเท่านั้น เพื่อให้สอดคล้องกับสังคมโลกสมัยใหม่ (สังคมดิจิทัล)

4.3 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าเอกสารวิชาการ ตำรา งานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาศาสตร์ที่พึงประสงค์ในบริบทสังคมไทยยุคดิจิทัล เพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบสัมภาษณ์

2. นำแบบสัมภาษณ์เสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของเครื่องมือวิจัยระหว่างแบบสัมภาษณ์กับวัตถุประสงค์ และความถูกต้องของเนื้อหา การใช้ภาษาที่เหมาะสมของข้อคำถามว่าสอดคล้องกับสิ่งที่ต้องวัดเพียงใด ซึ่งผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ได้แก่ พระมหาบุญศรี ญาณวุฑฒ์, ผศ.ดร. รศ.ดร.สุวิทย์ ภาณุจารี และ รศ.ดร.สุวิทย์ รักสัตย์

3. ขอรับเครื่องมือในการวิจัยจากผู้เชี่ยวชาญกลับคืนแล้ว นำมาปรับปรุงแก้ไขตามผู้เชี่ยวชาญแนะนำ และให้ข้อเสนอแนะของเครื่องมือวิจัยให้ถูกต้องสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

4. นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงเรียบร้อยแล้ว ทำการสัมภาษณ์ผู้แทนคณาจารย์ประจำหลักสูตรคณะต่างๆ จำนวน 7 รูป/คน ผู้แทนนักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตร์ สาขาการปกครอง จำนวน 3 รูป/คน ผู้บริหารและผู้เชี่ยวชาญดิจิทัล 4 รูป/คน และผู้นำท้องถิ่นและชุมชน จำนวน 2 คน ต่อไป

4.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ที่สมบูรณ์แล้ว ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 จัดทำหนังสือถึงคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และผู้นำท้องถิ่นและชุมชน เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยเข้าไปดำเนินการการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างวันที่ 1-15 ตุลาคม พ.ศ. 2562

ขั้นตอนที่ 2 ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ ผู้แทนคณาจารย์ประจำหลักสูตรคณะต่างๆ จำนวน 5 รูป/คน ผู้แทนนักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตร์ สาขาการปกครอง จำนวน 3 รูป/คน ผู้บริหารและผู้เชี่ยวชาญดิจิทัล 4 รูป/คน และผู้นำท้องถิ่นและชุมชน จำนวน 2 คน ตามที่กำหนดไว้แบบเจาะจงทั้งหมด 16 รูป/คน ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ที่สำคัญเป็นรายบุคคล โดยการเป็นผู้สัมภาษณ์อาจารย์ประจำหลักสูตรเชิงลึก แบบมีโครงสร้าง พร้อมทั้งใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ป้องกันการสัมภาษณ์ด้วย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นความจริงเชิงประจักษ์มากที่สุดและไม่คลาดเคลื่อนจากข้อมูลหลักในการศึกษาวิจัยนี้

ขั้นตอนที่ 3 นำแบบสัมภาษณ์ ที่รับกลับคืนมาคิดเป็นร้อยละ 100 ตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล ซึ่งถือว่าเป็นแบบสัมภาษณ์ที่สมบูรณ์แล้ว นำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์บรรยายเชิงพรรณนา สรุปความเป็นประเด็นสำคัญ อันเกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรรัฐศาสตร์ที่พึงประสงค์ของสังคมไทยในยุคดิจิทัล

ขั้นตอนที่ 4 ดำเนินการประชุมสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) จากผู้เชี่ยวชาญหลักสูตรรัฐศาสตร์ภายนอก 4 ท่าน แล้วนำผลการประชุมกลุ่มย่อย มาวิเคราะห์และสังเคราะห์สรุปเป็นประเด็นที่ได้จากการสนทนากลุ่มต่อไป

4.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ สัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) ผู้วิจัยใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลแบบวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จึงต้องมีการจัดระเบียบการวิเคราะห์ข้อมูลให้มีระเบียบโดยการหาความหมายของข้อมูลที่รวบรวมมา ซึ่งเป็นข้อความทั่วไปที่บอกความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรรัฐศาสตร์ที่พึงประสงค์ในบริบทสังคมไทยยุคดิจิทัล แล้วนำผลมาวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ที่ได้ทำการศึกษาแล้ว วิเคราะห์ข้อมูลทั้งที่เป็นส่วนทั่วไป และส่วนที่เป็นเนื้อหา แต่ละด้าน ตีความ วิเคราะห์ตามตัวแปรที่สัมภาษณ์ สังเคราะห์เปรียบเทียบ ความสอดคล้องและความแตกต่างกัน แล้วสรุปประเด็นเป็นองค์ความรู้ใหม่ เขียนสรุปผลการวิจัยเชิงบรรยาย พรรณนาความเชิงวิเคราะห์ตามกระบวนการวิจัยคุณภาพแล้ว นำเสนอรายงานการวิจัยในรูปแบบของความเรียงสรุปความอย่างเป็นระบบ เพื่อนำเสนอเป็นข้อค้นพบ แล้วนำมาเป็นข้อสรุป เพื่อความถูกต้องแม่นยำของผลการวิจัยต่อไป

5. สรุปผลการวิจัย

บัณฑิตวิทยาลัย เป็นส่วนงานหนึ่ง ที่จัดการจัดการศึกษาทั้งในระดับปริญญาโทและปริญญาเอกที่อยู่ภายใต้กำกับดูแลของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งได้อนุมัติให้จัดการศึกษาเป็นไปตามระเบียบและกฎเกณฑ์ของมหาวิทยาลัย ซึ่งบัณฑิตวิทยาลัยเอง มีโครงสร้างการบริหารจัดการ โดยมีคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยเป็นผู้นำในการจัดการศึกษา และมีคณะกรรมการบัณฑิตวิทยาลัย พร้อมด้วยอาจารย์ประจำหลักสูตรเป็นตัวขับเคลื่อนให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ถึงกระนั้นก็ยังประสบปัญหาในการบริหารจัดการด้านการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นด้านการพัฒนาจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ด้านการพัฒนาโครงสร้างของหลักสูตร ด้านการพัฒนาเนื้อหาหลักสูตร และด้านการพัฒนาสหวิทยาการสมัยใหม่ ซึ่งตรงกับสังคมดิจิทัลและความต้องการของผู้เรียน

ดังนั้น เพื่อเป็นการแก้ปัญหาการจัดการศึกษาในบัณฑิตวิทยาลัยให้ตรงจุด กระบวนทัศน์การพัฒนาหลักสูตรรัฐศาสตร์ที่พึงประสงค์ในบริบทสังคมไทยยุคดิจิทัล จึงเป็นส่วนสำคัญที่จะขับเคลื่อนให้การจัดการศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตร์ให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ มีประสิทธิภาพ และทันสมัย ตามกรอบภาระงานของอาจารย์ประจำหลักสูตรที่ควรพัฒนาหลักสูตรแต่ละด้าน ดังนี้

1. ด้านการพัฒนาจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

การพบปัญหาเกี่ยวกับกระบวนทัศน์การพัฒนาหลักสูตรรัฐศาสตร์ที่พึงประสงค์ในบริบทสังคมไทยยุคดิจิทัลด้านจุดมุ่งหมายของหลักสูตรนั้น คือยังไม่เน้นให้ผู้เรียนให้มีความรู้คู่คุณธรรมที่ชัดเจน และไม่ได้กำหนดเป้าหมาย (Focus) ที่เน้นตรงจุดใดใช้แจ่มชัด ที่เป็นตัวชี้วัดได้ว่าเป็นที่พึงประสงค์ของสังคม ของรัฐ และของคนในครอบครัวได้ อีกทั้งไม่ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองในภาวะความเป็นผู้นำ จิตสำนึกความรับผิดชอบต่อชาติบ้านเมืองที่เป็นรูปธรรม ซึ่งสามารถเข้าไปมีบทบาทในฐานะผู้นำชุมชนหรือผู้นำองค์กรได้อย่างชัดเจน และจุดมุ่งหมายก็ไม่สอดคล้องกับการพัฒนาของสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทำให้หลักสูตรวิ่งตามไม่ทัน นักศึกษาไม่สามารถนำไปใช้ได้ เพราะไม่ตรงกับภารกิจหรืองานที่ทำ ขาดความมุ่งหมายที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของสถาบันและความชัดเจนที่จะตอบใจหทัยว่า “ให้การศึกษาไปเพื่ออะไร” คือเรียนแล้วได้อะไร สามารถนำไปประกอบอาชีพอะไรได้บ้าง ผู้เรียนไม่สามารถสื่อสารกับชาวต่างชาติได้ดีพอ ไม่มุ่งส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการเชิงบูรณาการในสาขาวิชาให้มีมาตรฐานระดับสากล ตลอดจนสามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่สังคมในรูปแบบของงานวิจัย และยังไม่สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยและความต้องการของสังคม ส่วนแนวทางการแก้ปัญหาเกี่ยวกับกระบวนทัศน์การพัฒนาหลักสูตรรัฐศาสตร์ที่พึงประสงค์ในบริบทสังคมไทยยุคดิจิทัลด้านจุดมุ่งหมายของหลักสูตรนั้น คือควรมีหลักสูตรในระบบออนไลน์ กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรให้มีเป้าหมายชัดเจนว่า ต้องการพัฒนานักศึกษาในด้านใด สามารถประกอบอาชีพอะไรได้บ้างที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ พัฒนาหลักสูตรเชิงรุกที่มีศักยภาพ มุ่งพัฒนาการเมืองการปกครองตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อเปิดโอกาสให้มีการเข้าถึงการเรียนรู้ในโลกยุคดิจิทัล บัณฑิตสามารถตอบใจหทัยและความต้องการของตลาดแรงงานทั้งในประเทศและต่างประเทศ และสามารถนำหลักธรรมทางด้านพระพุทธศาสนาไปปรับใช้พัฒนาตนเองและองค์กรได้ สามารถใช้ความรู้ความสามารถไปปรับปรุงการปฏิบัติงาน และการถ่ายทอดได้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้บริบทสังคมดิจิทัล มุ่งเน้นให้บัณฑิตมีความรู้ความสามารถสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 เพื่อให้ให้นักศึกษาได้เรียนรู้สิ่งที่ใช้กับชีวิตในสังคมความเป็นจริง สามารถเข้าไปมีบทบาทในฐานะผู้นำชุมชน หรือผู้นำองค์กรได้อย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เพชรปานิ อินทรพานิชย์ สำราญ กำจัดภัย และสมพร หลิมเจริญ ได้เขียนบทความวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลสกลนคร ผลการวิจัยพบว่า 1) หลักสูตรเสริมที่พัฒนาขึ้น มีองค์ประกอบ 7 ประการ คือ (1) หลักการ หลักสูตรเสริมสร้างขึ้นด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมและการออกแบบย้อนกลับ ให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติด้วยตนเองเพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ (2) จุดมุ่งหมาย เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ 5 ประการคือ การสังเกตและการจำแนก การจัดกลุ่ม การวิเคราะห์เหตุผล การนำไปใช้ และการทำนาย (3) ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังมี 14 ประการ (4) โครงสร้างเนื้อหา มี 5 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ เปิดประตูสู่อาเซียน เพียรอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พร้อมรักคุณธรรมจริยธรรม น้อมนำใส่ใจชีวิ มีวิถีอยู่อย่างสันติ จำนวน 28 ชั่วโมง (5) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ได้แก่ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยใช้วิธีการและเทคนิคที่หลากหลายเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์แก่ผู้เรียน (6) สื่อการเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้เป็นสื่อประเภทวัสดุ เอกสารเครื่องมือและแหล่งเรียนรู้ต่างๆ และ (7) การวัดและประเมินผล มีการวัด

ก่อนเรียน ระหว่างเรียน และหลังเรียน ผลการตรวจสอบร่างหลักสูตรเสริมตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญพบว่า มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($=4.6, S.D.=0.56$) 2) ผลการทดลองใช้หลักสูตรเสริมพบว่า 2.1) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนด้วยหลักสูตรเสริมมีทักษะการคิดวิเคราะห์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 2.2) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีความพึงพอใจต่อการเรียนด้วยหลักสูตรเสริมอยู่ในระดับมากที่สุด ($=4.83, S.D.=0.41$)

2. ด้านการพัฒนาโครงสร้างของหลักสูตร

การพบปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรรัฐศาสตร์ที่พึงประสงค์ในบริบทสังคมไทยยุคดิจิทัลด้านการพัฒนาโครงสร้างของหลักสูตรนั้น คือมีรายวิชาที่ไม่สอดคล้องกับศาสตร์สาขาที่เรียน ขาดรายวิชาที่เกี่ยวกับเทคโนโลยีที่เสริมสร้างความรู้ความสามารถในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการพัฒนาด้านการเมืองการปกครอง ไม่จัดการเรียนการสอนแต่ละวิชาให้มีความรวดเร็ว โดยให้เรียนวิชาต่อเนื่องภายใน 4 ครั้ง แบบ Block Course แล้วให้เรียนวิชาใหม่ หลักสูตรยังยึดรูปแบบโครงสร้างเดิม ไม่สอดคล้องกับสำคัญปณิธานและวัตถุประสงค์ของหลักสูตร และความหลากหลายทางความคิดให้กับผู้เรียนที่เป็นความต้องการของสังคมดิจิทัลและสังคมในศตวรรษที่ 21 หรือตลาดแรงงานนั่นเอง เนื่องจากขาดการบูรณาการให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ผู้เรียนยังไม่สามารถเลือกเรียนได้ตามสายงานของตนเอง ปัจจุบันผู้สอนก็มีจำนวนน้อย ยังไม่เอื้อให้ผู้เชี่ยวชาญในทางรัฐศาสตร์มาถ่ายทอดประสบการณ์กับนักศึกษาได้ซักถามหรือการตั้งประเด็นการเรียนรู้ที่จะช่วยเสริมองค์ความรู้ใหม่ๆ หรือจัดสัมมนาเพื่อเติมความรู้ให้นักศึกษาในประเด็นใหม่ที่นักศึกษาควรรู้ อาจารย์ประจำหลักสูตรขาดการมีส่วนร่วมจากผู้ใช้บัณฑิต ไม่ส่งเสริมพัฒนาความร่วมมือทางวิชาการกับเครือข่ายและชุมชน และขาดกระบวนการพัฒนาคณาจารย์ผู้สอนที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่สอนอย่างต่อเนื่อง

ส่วนแนวทางการแก้ปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรรัฐศาสตร์ที่พึงประสงค์ในบริบทสังคมไทยยุคดิจิทัลด้านการพัฒนาโครงสร้างของหลักสูตรนั้น คือหลักสูตรควรให้มีการปรับโครงสร้างหลักสูตรทั้งจำนวนหน่วยกิตและรายวิชาที่เหมาะสมกับยุคสมัย ตัดรายวิชาที่ไม่จำเป็น เพิ่มรายวิชาที่เกี่ยวกับเทคโนโลยี นวัตกรรมและการวิจัย การสื่อสารยุค 4.0 ควรปรับเป็นการเรียนรายวิชาแบบสำเร็จรูปต่อเนื่องวิชาละไม่เกิน 4 สัปดาห์ และเพิ่มกระบวนการพัฒนาอาจารย์ผู้สอนที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่สอน และเปิดโอกาสให้ผู้ใช้บัณฑิตเข้ามามีบทบาทร่วมในการออกแบบและพัฒนาโครงสร้างของหลักสูตร มีความทันสมัยตรงตามความต้องการของผู้เรียนและสังคมในศตวรรษที่ 21 ควรจะเพิ่มกิจกรรมฝึกประสบการณ์ด้านการวิจัย เน้นการศึกษาค้นคว้าให้เกิดองค์ความรู้เจาะจงหลักวิชาการด้านการปกครองที่สอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ให้ผู้ศึกษาสามารถประยุกต์หลักการทางพุทธศาสนาเข้ากับหลักการทางการเมืองการปกครองให้ได้ ซึ่งสอดคล้องกับบทความวิจัยของ **อัญชลี อินทียา, บัญญัติ ชานาญกิจ, และ นวลศรี ชานาญกิจ** ที่ได้เขียนบทความวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมการใช้ทักษะชีวิต สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า 1) หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมการใช้ทักษะชีวิต สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นประกอบด้วย หลักการของหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตร โครงสร้างหลักสูตร หน่วยการเรียนรู้ แนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แนวการจัดสื่อและแหล่งเรียนรู้ แนวการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เป็นหลักสูตรแบบเน้นประสบการณ์ และพบว่าหลักสูตรที่ถูกประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญมีคุณภาพระดับมากที่สุด 2) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการสอนตามหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมที่พัฒนาขึ้นมีทักษะชีวิต ในด้านทักษะการสื่อสาร ด้านทักษะการตัดสินใจ และด้านทักษะการดำเนินชีวิตหลังการใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนใช้หลักสูตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ด้านการพัฒนาเนื้อหาของหลักสูตร

การพบปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรรัฐศาสตร์ที่พึงประสงค์ในบริบทสังคมไทยยุคดิจิทัลด้านพัฒนาเนื้อหาของหลักสูตรนั้น คือเนื้อหาของหลักสูตรยังไม่ครอบคลุมมิติที่เป็นจริงทันสมัย ไม่สามารถนำมาบูรณาการให้สอดคล้องกับสังคมดิจิทัลปัจจุบันได้ และเท่าทันการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ การเปลี่ยนแปลงเนื้อหาของหลักสูตรยังอยู่ในรูปแบบเดิม เปลี่ยนแต่เพียงคำอธิบายรายวิชา เล็กน้อย ไม่เพิ่มรายวิชาที่มีนวัตกรรมและการวิจัย ไม่มีเนื้อหาของหลักสูตรที่ตอบโจทย์แผนยุทธศาสตร์ ปรัชญา อุดมคติ พันธกิจ ของมหาวิทยาลัยและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งไม่ทำให้นักศึกษาได้ เรียนในแบบใหม่ที่ส่งเสริมการพัฒนาทักษะของนักศึกษาในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ วิพากษ์ วิจัย ร่วมกันเป็นหมู่คณะ เพื่อให้เกิดมีวิสัยทัศน์ โลกทัศน์กว้างไกล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม

ส่วนแนวทางการแก้ปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรรัฐศาสตร์ที่พึงประสงค์ในบริบทสังคมไทยยุคดิจิทัลด้านการพัฒนาเนื้อหาของหลักสูตรนั้น คือต้องมีเนื้อหาสาระที่กว้างขวาง ทันสมัย และ เกิดการวิเคราะห์บูรณาการอย่างมีเหตุผล และเกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ มีเนื้อหาที่ครอบคลุมความคิดของสังคมที่เป็นจริงและทันสมัย ตอบโจทย์วิสัยทัศน์ พันธกิจ แผนยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัย ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้และของตลาดได้ สอดคล้องกับการเมืองการปกครองในยุคดิจิทัล ส่งเสริมพัฒนานักศึกษาให้มีทักษะ การเรียนการสอน การคิดอย่างมีระบบ รู้จักวิเคราะห์ เปรียบเทียบ สร้างข้อเสนอแนะที่สร้างสรรค์ให้ สอดคล้องกับบริบทของสังคมบนฐานความรู้ทางรัฐศาสตร์และศาสตร์อื่นๆ ตลอดจนการประยุกต์หลักธรรม ทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการพัฒนาการเมืองการปกครอง การบริหารจัดการภาครัฐสมัย ตลอดจนการวิจัย ซึ่งสอดคล้องกับรายงานการวิจัยของ **ประชัน คเนวัน,สายใจ ทันการ,** เรื่องแนวทางการพัฒนาหลักสูตรรัฐ ประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ มีความมุ่งหมาย เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนา หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ใน 4 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการหลักสูตร ด้านวิชาเฉพาะด้าน ด้านวิชาสัมพันธ์ และด้านวิชาเสริม ผลการศึกษาพบว่า 1)แนวทางในภาพรวมในการพัฒนาตามความคิดเห็น ของศิษย์ปัจจุบันและศิษย์เก่าของหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์โดย ภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.13$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านวิชาเฉพาะด้านอยู่ในระดับปาน กลาง ($\bar{X} = 3.25$) นอกนั้น อยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสุด คือ ด้านการบริหารจัดการหลักสูตร ($\bar{X} = 4.31$) รองลงมา คือ ด้านวิชาเสริม ($\bar{X} = 4.25$) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านวิชาเฉพาะด้าน ($\bar{X} = 4.25$) 2)ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ ที่มีจำนวนมากที่สุด คือ ควรมีการจัดหลักสูตรได้เหมาะสม นักศึกษามีเวลาในการศึกษาไม่มากหรือน้อยเกินไป ($\bar{X} = 38.10$) รองลงมา คือ ควรจัดเนื้อหาแต่ละวิชาให้มีความเหมาะสม และจัดอาจารย์มีความรู้ความสามารถสอนที่จะทำให้นักศึกษาได้รับความรู้อย่างแท้จริง ($\bar{X} = 28.57$) และควรลดวิชาที่เรียนเกี่ยวกับเนื้อหา และควรเพิ่มวิชา ที่เรียนเกี่ยวกับการปฏิบัติให้มากที่สุด ($\bar{X} = 19.04$)

4. และด้านการพัฒนาสหวิทยาการสมัยใหม่

การพบปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรรัฐศาสตร์ที่พึงประสงค์ในบริบทสังคมไทยยุคดิจิทัลด้านการพัฒนาสหวิทยาการสมัยใหม่นั้น คือความหลากหลายในศาสตร์ต่างๆ ไม่มีการบูรณาการที่ ชัดเจน สหวิทยาการสมัยใหม่น้อย วิทยาการสมัยใหม่ก็ควรจะเน้นวิทยาการด้านการเมืองการปกครอง สมัยใหม่ ขาดการเรียนแบบสหวิทยาการอยู่มาก อาจารย์ประจำหลักสูตรขาดการพัฒนา ขาดความรู้ ความสามารถทางด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ มีความเชี่ยวชาญเฉพาะศาสตร์ที่ตนจบมาเท่านั้น จึงทำให้ขาด ความสามารถในการประยุกต์ศาสตร์ด้านอื่นๆ เข้ามาใช้ และผลงานวิจัยที่ได้รับการพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร TCI และระดับนานาชาติก็มีน้อย วิชาที่เป็นองค์ประกอบสำคัญที่เกี่ยวข้องสอดคล้องกับวิชารัฐศาสตร์มีน้อย

ขาดการพัฒนาในด้านการบูรณาการหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและการปฏิบัติงานในอาชีพของผู้เรียน ตลอดจนความเข้มแข็งในกระบวนการหรือวิธีการทั้งด้านการสอนและการฝึกอบรมที่ไม่ชัดเจนและเพียงพอต่อความต้องการของสังคมดิจิทัล

ส่วนแนวทางการแก้ปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรรัฐศาสตร์ที่พึงประสงค์ในบริบทสังคมไทยยุคดิจิทัลด้านสหวิทยาการสมัยใหม่ของหลักสูตรนั้น คือควรเน้นเนื้อหาสาระรายวิชาของหลักสูตรเชิงบูรณาการกับศาสตร์สหวิทยาการสมัยใหม่ให้สอดคล้องทันสมัย และเป็นที่น่าสนใจของผู้เรียน ควรให้มีการอบรมและเผยแพร่การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ให้มากขึ้น เช่นความรู้เกี่ยวกับ E-Learning ความรู้เกี่ยวกับ E-commerce ความรู้เกี่ยวกับ E-Auction หรือความรู้ Application ต่างๆ เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันในการประกอบอาชีพได้ ควรจะเพิ่มความเข้มแข็งในกระบวนการหรือวิธีการทั้งด้านการสอนและการฝึกอบรมเพื่อให้ความรู้และทักษะแก่นักศึกษาให้ชัดเจนเพียงพอต่อความต่อกับสังคมดิจิทัลให้สามารถสื่อสารเป็นภาษาอังกฤษได้ทั้งผู้สอนและผู้เรียน นำหลักวิชาการด้านการปกครองสมัยใหม่มาประยุกต์กับหลักวิชาการทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ในยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสนับสนุนส่งเสริมการนำผลการวิจัยเชิงบูรณาการมาประยุกต์ใช้ได้จริงในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาความต้องการของสังคม ซึ่งสอดคล้องกับบทความวิจัยของ **อมสิน จตุพร, และอมรัตน์ วัฒนาธร** ได้เขียนบทความวิจัยเรื่องศาสตร์ด้านหลักสูตร: การบรรจบกันของโลกาภิวัตน์ อุดมการณ์ทางการศึกษา และสหวิทยาการทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ พบว่า บทความที่เขียนมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอสถานภาพของศาสตร์ด้านหลักสูตรที่ได้รับการประกอบสร้างขึ้นภายใต้บริบททางสังคม วัฒนธรรม การเมือง และประวัติศาสตร์ในยุคโลกาภิวัตน์ รวมถึงอุดมการณ์ทางการศึกษาและสหวิทยาการทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาระสำคัญของบทความเกี่ยวข้องกับนิยามของหลักสูตรที่มีใช้เทคนิควิธีการทางวิทยาศาสตร์ตามกระบวนการทัศน์ปฏิฐานนิยม หากแต่หลักสูตรมีลักษณะเชิงปรัชญา เกี่ยวกับปัจเจกบุคคล และกระบวนการไตร่ตรองอย่างลึกซึ้ง วาทกรรมหลักสูตรดังกล่าวได้รับอิทธิพลจากนักการศึกษา/นักวิชาการ ด้านหลักสูตร เช่น Elliot Eisner, Henry Giroux, Peter McLaren, William Reid, Maxine Greene, Michael Apple และ William Pinar นักการศึกษาเหล่านี้มองว่า โลกใบนี้เต็มไปด้วยความละเอียดอ่อนซับซ้อน การรับรู้ของบุคคลจึงมีความงาม เป็นพลวัต เป็นการรับรู้ที่อยู่เหนือความคิด และเป็นพฤติกรรมในระดับบุคคล ดังนั้นหลักสูตรจึงมีวิวัฒนาการแยกเช่นเดียวกับสิ่งมีชีวิตที่ไม่สามารถวางแผนควบคุมไว้ล่วงหน้าได้ ซึ่งต่างกับเครื่องจักรกลที่สามารถควบคุมได้ด้วยกระบวนการที่มีระบบระเบียบแบบวิทยาศาสตร์วาทกรรมหลักสูตรเกิดการเปลี่ยนแปลงจากการให้ความสำคัญกับการวางแผนหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ และการประเมินผลหลักสูตรไปสู่การศึกษาประสบการณ์ทางการศึกษาที่มีความละเอียดอ่อน ลึกซึ้ง เน้นการทำความเข้าใจอย่างใคร่ครวญ สาระสำคัญดังกล่าวนี้บ่งชี้ว่าเป็นนัยสำคัญสำหรับนักการศึกษา/นักวิชาการด้านหลักสูตรที่จะต้องก้าวผ่านมิติการพัฒนาหลักสูตรแบบเดิมไปสู่การปฏิรูปนิยามใหม่ให้แก่ศาสตร์หลักสูตร เพื่อที่จะให้อุดมการณ์ประชาธิปไตย ความเสมอภาค และความยุติธรรมในสังคมมนุษย์เกิดขึ้นอย่างแท้จริง

6. อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องนี้มีข้อค้นพบ (Fact findings) ที่ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่และมีคุณค่าทางวิชาการด้านการจัดการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่พึงประสงค์ในบริบทสังคมไทยยุคดิจิทัลได้เป็นอย่างดี ซึ่งพร้อมที่จะนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป จึงนำมาอภิปรายผลโดยใช้หลักตรรกะที่เป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน ดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

มีข้อค้นพบจากปัญหาและกระบวนการพัฒนาจุดมุ่งหมายของหลักสูตร พบว่า ต้องสร้างหลักสูตรการเรียนการสอนด้วยระบบออนไลน์ เพื่อเปิดโอกาสให้มีการเข้าถึงการเรียนในโลกยุคดิจิทัล กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรให้มีเป้าหมายชัดเจนว่า ต้องการพัฒนานักศึกษาเพื่อประกอบอาชีพอะไรได้บ้าง ต้องพัฒนาหลักสูตรเชิงรุกที่มีศักยภาพสร้างพื้นฐานความรู้ทางรัฐศาสตร์ให้กับนักศึกษาให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ งานวิจัย ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ต้องพัฒนาการเมืองการปกครองตามหลักพระพุทธศาสนาที่สามารถตอบโจทย์ความต้องการของตลาดแรงงานทั้งในประเทศและต่างประเทศได้ ต้องฝึกอบรมพัฒนาให้ผู้เรียน มีความรู้ความสามารถที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในศตวรรษที่ 21 ต้องสนับสนุนให้มีภาวะผู้นำ มีจิตสาธารณะ ทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ตลอดทั้งการส่งเสริมให้นักศึกษาเรียนรู้ชีวิตการประกอบอาชีพ กับสิ่งที่ เป็นความเป็นจริงในสังคม

2. การพัฒนาโครงสร้างของหลักสูตร

มีข้อค้นพบจากปัญหาและกระบวนการพัฒนาโครงสร้างของหลักสูตร พบว่า ควรปรับโครงสร้างหลักสูตรทั้งจำนวนหน่วยกิตและรายวิชาให้เหมาะสมกับยุคสมัย เปิดโอกาสให้ผู้ใช้นิติตเข้ามา มีบทบาทร่วมในการออกแบบและพัฒนาโครงสร้างของหลักสูตรที่ทันสมัยตรงตามความต้องการของผู้เรียน และสังคมในศตวรรษที่ 21 ตัดรายวิชาที่ไม่จำเป็นออก เพิ่มเติมรายวิชาที่เกี่ยวกับเทคโนโลยี นวัตกรรมและการวิจัย การสื่อสารยุคดิจิทัล การเรียนภาษาอังกฤษ โดยให้เรียนรายวิชาแบบสำเร็จรูปต่อเนื่อง วิชาละไม่เกิน 4 สัปดาห์ พร้อมทั้งพัฒนาอาจารย์ผู้สอนที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่สอน และเน้นการศึกษาค้นคว้าให้เกิดองค์ความรู้ด้านการปกครองที่สอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่นักศึกษาสามารถประยุกต์หลักการทางพระพุทธศาสนาเข้ากับหลักการทางการเมืองการปกครองใช้ปฏิบัติหน้าที่ด้านการปกครอง เมื่อเรียนจบไปแล้ว

3. การพัฒนาเนื้อหาของหลักสูตร

มีข้อค้นพบจากปัญหาและกระบวนการพัฒนาเนื้อหาของหลักสูตร พบว่า ควรให้ประชาชนที่เป็นผู้มีส่วนได้เสียในชุมชนและที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการกำหนดเนื้อหาสาระของหลักสูตรที่โดดเด่น ตรงตามสาขา ทันสมัย เชื่อมโยงเป็นเครือข่าย สอดคล้องกับการเมืองการปกครองยุคดิจิทัล มีเนื้อหาที่ครอบคลุมความคิดของสังคมดิจิทัลตามเป็นจริง ตอบโจทย์วิสัยทัศน์ พันธกิจ แผนยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัย ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและของตลาดได้ มีการบูรณาการเนื้อหาของหลักสูตรอย่างมีเหตุผล เกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ ส่งเสริมพัฒนานักศึกษาให้มีทักษะการเรียนการสอน การคิดอย่างมีระบบ รู้จักวิเคราะห์ เปรียบเทียบ โดยมีชั่วโมงเรียนไปทัศนศึกษาตามชุมชนในสังคมต่างๆ ที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมบนฐานความรู้ทางรัฐศาสตร์และศาสตร์อื่นๆ

4. การพัฒนาสหวิทยาการสมัยใหม่

มีข้อค้นพบจากปัญหาและกระบวนการพัฒนาสหวิทยาการสมัยใหม่ พบว่า ควรเน้นเนื้อหาสาระรายวิชาของหลักสูตรเชิงบูรณาการกับศาสตร์สหวิทยาการสมัยใหม่ให้สอดคล้องทันสมัย และเป็นที่น่าสนใจของผู้เรียน มีการนำไปต่อยอดกับศาสตร์สาขาอื่นมาจัดการเรียนการสอนควบคู่กับศาสตร์ปัจจุบัน ควรเพิ่มความเข้มข้นในกระบวนการเรียนการสอนและการฝึกอบรม เพื่อให้เกิดองค์ความรู้และทักษะแก่นักศึกษาที่สามารถเป็นผู้นำในสังคมดิจิทัล โดยหาผู้บรรยายจากต่างประเทศมาบรรยายหลักวิชาการการเมืองการปกครองสมัยใหม่ที่สามารถสื่อสารเป็นภาษาอังกฤษได้ทั้งผู้สอนและผู้เรียน ควรประยุกต์หลักการปกครองกับหลักวิชาการทางพระพุทธศาสนามาใช้ร่วมกับศาสตร์ต่างๆ เกิดเป็นสหวิทยาการสมัยใหม่ พร้อมสนับสนุนให้บุคลากรพัฒนาตนเองทางด้านศาสตร์อื่นๆ ที่นอกเหนือจากศาสตร์ของตนเองที่มีอยู่แล้ว

7. ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัยดังกล่าวมาแล้ว จึงนำผลการวิจัยมาดำเนินการจัดทำเป็นข้อเสนอแนะไว้ ดังต่อไปนี้

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ควรมีนโยบายให้อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตร์ สาขาวิชาการปกครอง ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง พัฒนาหลักสูตรให้มีความทันสมัยอย่างต่อเนื่องอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นด้านการพัฒนาจุดมุ่งหมายของหลักสูตร การพัฒนาโครงสร้างของหลักสูตร การเพิ่มหรือลดเนื้อหาของหลักสูตรให้เหมาะสมและทันสมัยเป็นสหวิทยาการสมัยใหม่ ที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษา พันธกิจ วิสัยทัศน์ และนโยบายของมหาวิทยาลัย และตรงกับความต้องการของสังคมดิจิทัลในปัจจุบัน

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร หรือเป็นอาจารย์ประจำหลักสูตร ควรมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง หลักสูตรที่ตนเองรับผิดชอบให้มีความทันสมัยอยู่เสมอ โดยการประชุม ร่วมกันจัดทำหลักสูตรใหม่ๆ ที่มีเนื้อหาสาระ รายวิชา ที่มีความสมดุล เหมาะสม ครอบคลุมหลักวิชาการทั้งที่เป็นทฤษฎีและการปฏิบัติอยู่ในหลักสูตร รวมทั้งบูรณาการศาสตร์ต่างๆ ที่เป็นหลักวิชาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องให้เป็นหลักสูตรที่เป็นสหวิทยาการสมัยใหม่ และเป็นที่น่าสนใจของผู้เรียนและอยากมาเรียนในหลักสูตรนี้ต่อไป

7.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

เพื่อเป็นการศึกษาในเรื่องที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการพัฒนาหลักสูตร มีข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรรัฐศาสตร์โดยการเรียนการสอนทางระบบออนไลน์เป็นหลักสูตรสมัยใหม่ของมหาวิทยาลัยต่อไป

บรรณานุกรม

- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2546). การปรับกระบวนทัศน์เรื่องหลักสูตร. วารสารวิชาการ ปีที่ 6 ฉบับที่ 7 กรกฎาคม.
- จามะรี เชียงทอง. (2549). สังคมวิทยาการพัฒนา. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮาส์.
- องอาจ นัยพัฒน์. (2551). การออกแบบการวิจัย: วิธีการเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพและผสมผสานวิธีการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาตรี ฝ่ายคำตา. (2555). การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนวิทยาศาสตร์: มุมมองจากทฤษฎีวิพากษ์. วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์, หน้า 19-36.
- ชาตรี ฝ่ายคำตา. (2555). หลักสูตรและการเรียนการสอนอุดมศึกษา: พาราไดม์และวิธีปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อินทภาษ จำกัด.
- อึ้ง บัณฑิต. (2542). ทฤษฎีหลักสูตร. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ : ธนธการพิมพ์.
- วิชัย ดิสสระ. (2533). การพัฒนาหลักสูตรและการสอน. กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เพรส มีเดีย.
- ออมสิน จตุพร. (2557). กระบวนทัศน์และองค์ความรู้สำคัญในการพัฒนาหลักสูตร: จากกระบวนทัศน์การบริหารจัดการเชิงวิทยาศาสตร์สู่กระบวนทัศน์เชิงปลดปล่อย. วารสารครุศาสตร์, ปีที่ 42 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม – กันยายน), หน้า 160-174.
- รักชิต สุทธิพงษ์. (2560). กระบวนทัศน์ใหม่ทางการศึกษากับพัฒนาครูไทยในยุคดิจิทัล. วิทยาลัยการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา, วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ปีที่ 19 ฉบับที่ 2 เมษายน – มิถุนายน หน้า 344.

- ประชัน คะเนวัน, สายใจ ทันการ. (2557). **แนวทางการพัฒนาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.**
- อาจารย์ประจำหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์. (2561). **การประเมินเพื่อพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต. มหาวิทยาลัยสวนดุสิต.**
- เพชรปานิ อินทรพาณิชย์, สำราญ กำจัดภัย, สมพร หลิมเจริญ. (2560). **การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลสกลนคร. วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 มกราคม – เมษายน.**
- อัญชลี อินทียา, บัญญัติ ชานาญกิจ, นวลศรี ชานาญกิจ. (2016). **การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมการใช้ทักษะชีวิต สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. Humanities and Social Sciences Journal of Graduate School, Pibulsongkram Rajabhat University Volume 10 No.2 July-December.**
- กระบวนทัศน์การพัฒน. (2558). (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อวันที่ 14 กันยายน 2562. จาก <https://www.l3nr.org/posts/125655>.
- ความหมายของกระบวนทัศน์. (2558). (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อวันที่ 14 กันยายน 2562. จาก https://www.facebook.co/permalink._fbid=550926988308528&id=480678505333377.
- ความหมายของกระบวนทัศน์. (2558). (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อวันที่ 14 กันยายน 2562. จาก https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=550926988308528&id=480678505333377.